

ANDRZEJ KOWALCZYK

Wczesnośredniowieczne garnki radzimskie

ABSTRAKT: W artykule zaprezentowano trzy naczynia wczesnośredniowieczne odkryte na Ostrowie Radzimskim, w tym wyjątkowe w skali Polski naczynie wczesnośredniowieczne z przedstawieniem postaci ludzkich. Zaobserwowane cechy techniczno-technologiczne i morfologiczno-stylistyczne pozwalają sądzić, że naczynia wykonał ten sam garncarz na tym samym kole garncarskim.

SŁOWA KLUCZOWE: ceramika naczyniowa, wczesne średniowiecze, Radzim

ABSTRACT: The article describes three early medieval vessels found on Ostrów Radzimski, including an early medieval vessel which depicts human figures, which is unique in Poland. On the basis of the observed technical and technological characteristics, as well as morphological and stylistic characteristics, it can be assumed that the vessels were made by the same potter on the same potter's wheel.

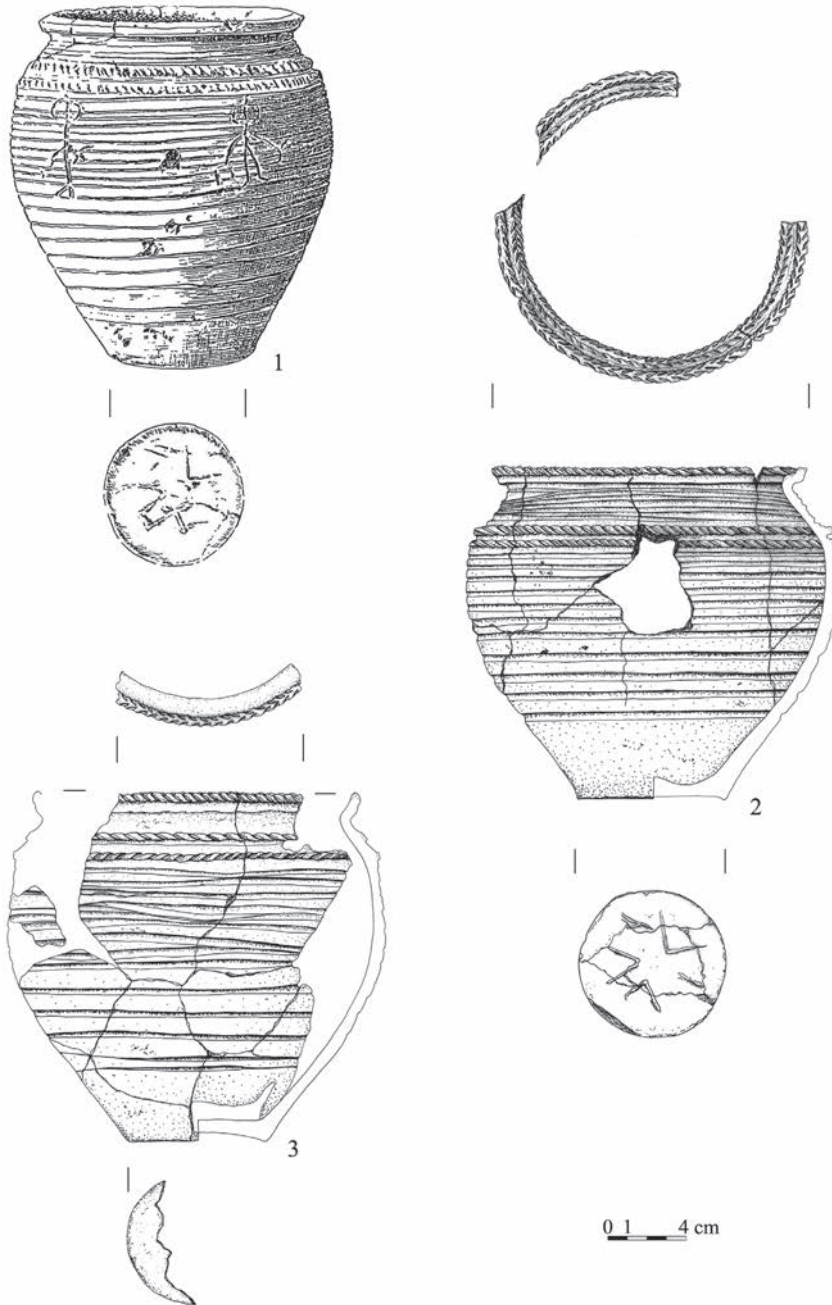
KEYWORDS: pottery, Early Middle Ages, Radzim

Najliczniejszą kategorię znalezisk rejestrowanych na stanowiskach archeologicznych stanowią fragmenty ceramiki naczyniowej. Stan ich zachowania nie zawsze pozwala na określenie form i chronologii [por. ŁOSIŃSKI, ROGOSZ 1986]. W sztuczce ceramicznej większość ułamków to fragmenty powszechnie występujących naczyń, choć pojawiają się również pojemniki o wyjątkowych cechach stylistycznych [por. BUKO 1990: 135–141]. Za takie uznać można trzy garnki z Ostrowa Radzimskiego z dwoma karbowanymi listwami/zeberkami w górnej części brzuśca (ryc. 1–2).

Lokalizacja znalezisk

Dawna wyspa radzimiska (dziś półwysep) położona jest na Warcie, w odległości około 25 km na północ od Poznania (gm. Murowana Goślina, pow. poznański, woj. wielkopolskie). Począwszy od końca XIX wieku, Radzimiem (wsią na lewym brzegu Warty i relikdami grodu na wyspie) interesowali się miłośnicy starożytności, archeolodzy,

RYC. 1. Ostrów Radzimski, gm. Murowana Goślina. Wczesnośredniowieczne garnki radzimskie; 1: za: KOSTRZEWSKI 1948, 2-3: rys. Joanna Franczak

FIG. 1. Ostrów Radzimski, Murowana Goślina municipality. Early medieval Radzim cooking pots; 1: after: KOSTRZEWSKI 1948, 2-3: drawing by Joanna Franczak

Ryc. 2. Ostrów Radzimski, gm. Murowana Goślina. Wczesnośredniowieczne garnki radzimskie; 1–2: fot. Andrzej Kowalczyk, 3: fot. Patrycja Silska, Archiwum Muzeum Archeologicznego w Poznaniu

FIG. 2. Ostrów Radzimski, Murowana Goślina municipality. Early medieval Radzim cooking pots; 1–2: photo by Andrzej Kowalczyk, 3: photo by Patrycja Silska, The Archive of the Archaeological Museum in Poznań

historycy oraz przedstawiciele innych nauk [KOWALCZYK, PAPROCKI 2009: 157–158; KOWALCZYK 2017a]. Dzięki badaniom powierzchniowym (prowadzonym od 1. połowy XX wieku), wykopaliskowym (w latach 2002–2012) i analizom źródeł historycznych wiemy, że Ostrów Radzimski był zasiedlony w IV/V EB–V EB/Ha C, a następnie od VIII–XI do 1. połowy XIV wieku. W 2. połowie X wieku na wyspie radzimskiej wzniesiono gród wczesnopiastowski funkcjonujący do około połowy XI wieku. Na jego zgliszczach powstała osada zasiedlona do końca XII wieku, kiedy to znacząco przebudowano północno-zachodnią część wyspy, wznosząc gród kasztelański stanowiący centrum okręgu administracyjnego. Istniał on do 1. połowy XIV wieku i był dwukrotnie przebudowywany [KOWALCZYK 2017b].

Garnek z dwiema postaciami ludzkimi

Jednym z najbardziej znanych przedmiotów z Radzimia jest naczynie wczesnośredniowieczne z ornamentem postaci ludzkich (ryc. 1:1, 2:3). Fragmenty naczynia, z których następnie wyklejono garnek, znaleziono w południowo-zachodniej części grodziska w czasie badań powierzchniowych przeprowadzonych pod kierunkiem prof. Józefa Kostrzewskiego w kwietniu 1948 roku. Pojemnik, całkowicie obtoczony na kole garncarskim, został wykonany z gliny schudzonej domieszką żwiru i droбноziarnistego kamienia. Na lekko wklęsłym dnie (o średnicy 7,3 cm) znajduje się słabo czytelny znak garncarski, z odciskiem kilku wypukłych linii połączonych w trzy kąty zwrócone wierzchołkami do środka, oraz ślad po

pękniętej desce koła garncarskiego. Największa wydętość brzuśca o łagodnym załomie znajduje się w dwóch trzecich wysokości pojemnika. Przejście w szyjkę podkreślone zostało dwiema starannie wymodelowanymi listwami skośnie żłobkowanymi. Szyjka zwęża się, przechodząc w wychylony na zewnątrz wylew o zaokrąglonej krawędzi. Powierzchnię zewnętrzną brzuśca (oprócz jego dolnej partii), zdobią poziome, ryte spiralnie wokół brzuśca bruzdy, które zagęszczają się w górnej partii naczynia. Na brzuścu, w środkowej części, garncarz wyrzył dwie schematyczne postacie ludzkie w niewielkiej odległości od siebie. Powierzchnia garnka po wypale uzyskała odcień ciemnoszary, w górnej jego części zaobserwowano ślady działania ognia [KOSTRZEWSKI 1948].

Dwa inne naczynia

W trakcie opracowywania ceramiki z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w sezonach 2009 i 2012 zwrócono uwagę na dwa inne zrekonstruowane garnki. Okazy te odkryto w warstwach (VI i VIa) powstałych w wyniku reorganizacji przestrzeni grodu w celu przywrócenia trwałego osadnictwa wczesnopiastowskiego po pożarze. Około połowy XI wieku wał grodowy przestał pełnić funkcje obronne, jego strop został w niewielkim stopniu zniwelowany, a utworzone plateau — zasiedlone. W warstwach tych, zaklasyfikowanych do poziomu 4 — osady datowanej na połowę XI–XII wieku — odkryto dużo materiałów starszych związanych z końcowym etapem funkcjonowania grodu wczesnopiastowskiego [KOWALCZYK 2017c: 160 i nast.].

W stłuczce naczyniowej z warstwy VI rozpoznano 17 fragmentów, które pochodziły z garnka ulepionego z gliny żelazistej schudzonej domieszką naturalną (okrągłe ziarna piasku o wielkości 0,1–0,2 cm, z pojedynczymi ziarnami większej średnicy; ryc. 1:3, 2:2). Pojemnik (o wysokości 17,7 cm), całkowicie obtoczony na kole garncarskim, ma lekko wklęsłe dno o średnicy 7,2 cm ze śladami podsypki (piasek). Ułamkowy stan zachowania dna nie pozwala określić, czy znajdował się na nim znak garncarski. Brzusiec pojemnika o łagodnym załomie i grubości ścianek około 0,6 cm ma największą wydętość w dwóch trzecich wysokości. Przejście w szyjkę podkreślono dwiema wymodelowanymi listwami. Wylew (o średnicy 17 cm) jest wychylony na zewnątrz i podniesiony do góry, o płaskiej krawędzi ozdobionej z zewnątrz i wewnątrz skośnymi nacięciami (tworzącymi motyw jodełki). Na wewnętrznej powierzchni ścianki jest widoczny odpowiednio uformowany wrąb na pokrywkę.

Powierzchnię zewnętrzną naczynia, z wyjątkiem dolnej partii, zdobią poziome, ryte wokół brzuśca bruzdy, których częstotliwość zwiększa się ku górnym partiom pojemnika. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślają dwie równoległe, nacinane skośnie listwy. Po wypale ścianki uzyskały kolor kremowo-pomarańczowy z siwymi przebarwieniami. Przełam dwubarwny świadczy o niekontrolowanym

procesie wypału. Na krawędzi wylewu stwierdzono ślady kontaktu pojemnika z ogniem.

Drugi garnek wyklejono z 19 ułamków odkrytych w warstwie VIa (ryc. 1:2, 2:1). Naczynie wykonano z gliny żelazistej schudzonej domieszką naturalną — piasek (o średnicy ziaren 0,1–0,2 cm, z pojedynczymi większymi ziarnami). Naczynie jest całkowicie obtaczane, z lekko wklęsłym dnem (o średnicy 7,6 cm), ze śladami podsypki (piasek) oraz podważania dna (oderwanie od tarczy koła garncarskiego). Na dnie widać słabo odcisnięty znak garncarski, tzn. kilka wypukłych linii połączonych w trzy kąty zwrócone wierzchołkami do środka (ryc. 3). Grubość ścianek brzuśca wynosi około 0,6 cm. Największa wydętość brzuśca o łagodnym załomie i średnicy 18,8 cm, znajduje się powyżej dwóch trzecich wysokości pojemnika. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślają dwie charakterystyczne listwy. Wylew (o średnicy 17 cm) względem zwężającej się szyjki jest wychylony na zewnątrz i podniesiony znacznie do góry, o płaskiej krawędzi zdobionej z zewnątrz i wewnątrz skośnymi nacięciami (tworzącymi motyw jodełki). Powierzchnia wewnętrzna wylewu ma wykształcony wrąb na pokrywkę pokryty

RYC. 3. Ostrów Radzimski, gm. Murowana Goślina. Dno garnka z warstwy VIa ze znakiem garncarskim; fot. Andrzej Kowalczyk
 FIG. 3. Ostrów Radzimski, Murowana Goślina municipality. The bottom of the pot from the VIa layer with the potter's mark; photo by Andrzej Kowalczyk

dwoma równoległymi pasami skośnych nacięć. Powierzchnię zewnętrzną garnka o wysokości 16 cm, oprócz części przydennej, zdobią poziome, ryte wokół brzuśca bruzdy, których częstotliwość zwiększa się ku górnej strefie naczynia. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślają dwie równoległe, skośnie nacinane listwy. W wyniku wypału powierzchnie zewnętrzna i wewnętrzna przybrały odcień kremowo-pomarańczowy z siwymi plamami. Wypał raczej w niekontrolowanej atmosferze (dwubarwny przełam). Na pojemniku brak jest okopceń i innych śladów kontaktu z ogniem.

Na jednym kole

Wydaje się, że trzy opisane garnki zostały wykonane przez jednego garncarza. Świadczą o tym zaobserwowane cechy technologiczne i stylistyczne [por. KOWALCZYK 2017c: 166]. Jednak w przyszłości warto będzie wykonać specjalistyczne badania chemiczne i petrograficzne, które w bardziej obiektywny sposób mogą uzasadnić stawianą tezę.

Okazy ulepiono z masy garncarskiej z domieszką piasku, a następnie całkowicie obtoczono na kole. Na dwóch dnach stwierdzono ślady podsypki drobnopiękniatego piasku. Co więcej, na dnie garnka z warstwy VIa wystąpił identyczny znak garncarski jak na naczyniu z ornamentem antropomorficznym. Okazy mają łagodny załom brzuśca i silnie zwężającą się w górnej części szyjkę. Pojemniki charakteryzują się zbliżonymi wymiarami, ich średnia wysokość wynosi około 17,3 cm (garnek z badań powierzchniowych: 18,3 cm, z warstwy VIa: 16 cm, z warstwy VI: 17,7 cm), przeciętna średnica dna to około 7,3 cm (garnek z badań powierzchniowych: 7,3 cm, z warstwy VIa: 7,6 cm, z warstwy VI: 7,2 cm), średnica zaś w miejscu największej wydętości brzuśca wynosi średnio 18,3 cm (garnek z badań powierzchniowych: 17 cm, z warstwy VIa: 18,9 cm, z warstwy VI: 19,2 cm). Co istotne, naczynia z badań wykopaliskowych mają identyczną średnicę wylewów — 17 cm.

Na wszystkich pojemnikach występują poziome ryte bruzdy, których częstotliwość zwiększa się ku górnym partiom naczyń. Charakterystyczna jest obecność dwóch poziomych, równoległych listew/żeberek ponacinanych skośnie, co imituje ornament karbowany.

Wylewy naczyń z badań wykopaliskowych zdobione są skośnymi nacięciami (nie rozpoznano śladów użytkowania). Natomiast na naczyniu z badań powierzchniowych znajdują się wryte w ścianie dwie schematyczne postacie ludzkie.

Okazy, mimo licznych podobieństw, różnią się nieznacznie wymiarami. Jest to skutkiem techniki produkcji — lepienia, a następnie całkowitego obtaczania na kole garncarskim. Porównując bogatą dekorację zastosowaną na naczyniach, dostrzec można różnice wynikające z nieszablonowego potraktowania powierzchni wyrobów przez garncarza. Jednocześnie w naniesieniu konkretnego motywu,

w tym wypadku skośnych nacięć na listwy i krawędzie wylewów, widać majsterszytk producenta — olbrzymi nakład pracy. Nacięcia wykonane są niezwykle starannie, ich wymiary, głębokość i odległość od siebie są bardzo podobne. Oczywiście można zaobserwować miejsca, gdzie nacięcia są w różnych odległościach od siebie, bez powtarzalności. Dodatkowo są zauważalne wykończenia (wygładzenia) powierzchni między nacinanymi listwami, jak też zdobienia krawędzi wylewów. Dzięki tym cechom można stwierdzić, że dekorację wykonano bez użycia szablonów lub radełek, najprawdopodobniej nożykiem.

Na garnkach radzimskich

Z badań wykopaliskowych pochodzą fragmenty naczyń zdobione nacięciami krawędzi wylewów, co jest nieczęsto spotykaną formą ornamentu we wczesnym średniowieczu. Zdobienie to zwiększa walory estetyczne i jak się wydaje, jednocześnie utrudnia praktyczne zastosowanie naczynia.

Garnki wczesnośredniowieczne zazwyczaj klasyfikowane są jako naczynia kuchenne. Zaobserwowane na nich ślady okopceń po bezpośrednim kontakcie z ogniem i przypalone resztki pożywienia świadczą o tym, że przygotowywano w nich potrawy [por. KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA, KOBYLIŃSKA, KOBYLIŃSKI 2013; KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA I IN. 2016]. Należy dodać, że naczynia wczesnośredniowieczne były pojemnikami wielofunkcyjnymi [KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA I IN. 2016: 207; por. BUKO 1990: 168–169]. Omawiane garnki wyróżniają się starannym wykonaniem oraz bogatym zdobnictwem [LEPÓWNA 1968: 109–114]. Brak śladów po kontakcie z ogniem na radzimskim okazie z warstwy VIa oraz niepraktyczne zdobienie pozwalają domniemywać, że ten pojemnik wchodził w skład zastawy stołowej lub pełnił inne funkcje.

Na garnku odkrytym podczas badań powierzchniowych umieszczono schematyczne rysunki dwóch postaci ludzkich. Ornament ten, rzadko notowany na innych naczyniach wczesnośredniowiecznych [KOSTRZEWSKI 1948; BUKO 1990: 138–139; por. DULINICZ 2001: ryc. 42], bezpośrednio nie miał wpływu na funkcję użytkową wyrobu. Jednak zastosowany motyw pozwala przypuszczać, że garnek raczej nie wchodził w skład naczyń kuchennych.

Na pojemnikach pochodzących z badań powierzchniowych i z warstwy VI ślady działania ognia zaobserwowano w górnych częściach, podczas gdy w czasie przygotowywania potraw na ogniu to boczne ścianki dolnej partii brzuśca były najbardziej narażone na kontakt z ogniem. Być może radzimskie garnki, a w szczególności ten z ornamentem antropomorficznym, pełniły jakąś specjalną funkcję. Jednak jej ustalenie ze względu na niejednoznaczność wypowiedzi przedstawień będących podstawą obserwacji jest niemożliwe. Jest bowiem uzależnione od indywidualnych przekonań badacza i zasobu pozaźródłowej wiedzy, wykorzystanej do celów interpretacyjnych [BUKO 1990: 139].

Datowanie i analogie

Opisane pojemniki, uwzględniając cechy techniczno-technologiczne i morfologiczno-stylistyczne, należy datować na koniec X lub XI wiek [por. KOSTRZEWSKI 1948], być może na fazę D₂ wg Wojciecha Dzieduszyckiego [1982: 111], czyli od przełomu X i XI wieku po 1. połowę wieku XI. Ich użytkownikami byli najprawdopodobniej mieszkańcy wczesnopiastowskiego grodu na Ostrowie Radzimskim.

Motyw ukośnych nacięć wykonanych nożykiem występuje powszechnie, sam lub w połączeniu z innymi wątkami na naczyniach wczesnośredniowiecznych. Eugeniusz Cnotliwy [2006], opisując ornamentykę na wczesnośredniowiecznej ceramice z grodziska w Białogardzie na Pomorzu Zachodnim, ową dekorację zaklasyfikował do grupy F.

Natomiast tego typu motyw na krawędzi wylewu rejestruje się sporadycznie. Występuje głównie na ceramice pomorskiej, m.in. ze Szczecina [CNOTLIWY, ROGOSZ 1983: ryc. 77:2, 6, 13, 78:10; 79:3, 12, 81:8, 13, 138:1, 142:18] i z Wolina [STANISŁAWSKI 2012: 57:b, d, 59:b], okazjonalnie na wyrobach z Pomorza Gdańskiego, m.in. z Gdańska [LEPÓWNA 1968: ryc. 28:b, d, 31:e, l, 39:n], oraz z Wielkopolski, m.in. z Poznania [MALINOWSKA 1974: 41, tabl. XX:20].

Zdobienie zewnętrznej i wewnętrznej krawędzi wylewu skośnymi nacięciami oraz/bądź powierzchni wewnętrznej wylewu (z wrębem na pokrywkę) dwoma pasami skośnych nacięć tworzących motyw jodełki występuje wyjątkowo, na przykład na garnku z Gdańska [LEPÓWNA 1968: ryc. 27:j]. Zdobienie to występuje także na krawędzi dna wczesnośredniowiecznego pucharka glinianego z osady przyrodowej z 1. połowy X wieku w Samarzewie, pow. Słupca [BRZOSTOWICZ 2006: 412, ryc. 3].

Analizowane naczynia z Ostrowa Radzimskiego można pod względem formy zaklasyfikować do typu J:III według Władysława Łosińskiego i Ryszarda Rogoza, czyli podziału zaproponowanego dla ceramiki wczesnośredniowiecznej ze Szczecina [ŁOSIŃSKI, ROGOSZ 1983: 218, ryc. 189:III]. Pojemniki tego typu są jednym z podstawowych składników zespołów ceramicznych z XI–XII wieku. Wśród nich przeważają formy baniaste z wyodrębnionymi szyjkami, natomiast wyjątkowo spotykane są naczynia smukłe [ŁOSIŃSKI, ROGOSZ 1986: 16].

Położenie Ostrowa Radzimskiego w punkcie, w którym Warta zmienia swój bieg z południkowego na równoleżnikowy, w pobliżu wylotu przełomowego odcinka rzeki przez morenę środkowopoznańską, w miejscu brodu sprzyjało intensywnemu osadnictwu [WĘDZKI 1955: 566; 2008: 30]. Opisane dwa naczynia odkryto w miejscu występowania reliktywów wału, w warstwach powstałych w wyniku spalania grodu i adaptacji jego szczątków pod osadnictwo około połowy XI wieku. Jak podkreślał Andrzej Wędzki [2008: 30], Radzim nie należał do centralnych grodów państwa pierwszych Piastów. Obiekt leżący przy ważnej arterii wodnej, jaką była Warta, miał znaczenie strategiczne. Osłaniał bowiem centrum państwa od północnego zachodu, a więc od strony Pomorza. Nie jest zatem zaskakujące odkrycie w tym miejscu

garnków zdobionych motywami najczęściej spotykanymi na ceramice pomorskiej. Pojemniki powstałe pod wpływem oddziaływań zachodniopomorskich, ornamentowane m.in. listwami plastycznymi, datowane na 2. połowę XI wieku zarejestrowano również w Kruszwicy [DZIEDUSZYCKI 1982: 71, 107]. O innych naczyniach z Ostrowa Radzimskiego zdobionych skośnymi nacięciami na krawędziach wylewów świadczą chociażby ułamki zarejestrowane podczas badań powierzchniowych [HENSEL, HILCZER-KURNATOWSKA 1980: 363–365, ryc. 196:4, 5].

Bibliografia

- BRZOSTOWICZ M.
2006 „Ciało” wczesnego średniowiecza. Kilka refleksji o ceramice i garncarstwie Słowian [w:] Świat Słowian wczesnego średniowiecza, red. M. Dworaczyk, A.B. Kowalska, S. Moździoch, M. Rębkowski, Szczecin–Wrocław, s. 407–420.
- BUKO A.
1990 Ceramika wczesnopolska. Wprowadzenie do badań, Wrocław.
- CNOTLIWY E.
2006 Ornamentyka wczesnośredniowiecznej ceramiki z grodziska w Białogardzie na Pomorzu Zachodnim [w:] Świat Słowian wczesnego średniowiecza, red. M. Dworaczyk, A.B. Kowalska, S. Moździoch, M. Rębkowski, Szczecin–Wrocław, s. 181–196.
- CNOTLIWY E., ROGOSZ R.
1983 Wykop V [w:] Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze zamkowe, red. E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, s. 87–168.
- DULINICZ M.
2001 Kształtowanie się Słowiańszczyzny Północno-Zachodniej. Studium archeologiczne, Warszawa.
- DZIEDUSZYCKI W.
1982 Wczesnomiejska ceramika kruszwicka w okresie od 2. połowy X w. do połowy XIV w., Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- HENSEL W., HILCZER-KURNATOWSKA Z.
1980 Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnohistorycznej, t. 5, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA J., GAȚAREK P., ROSIAK A., KOBYLŃSKA U., KOBYLŃSKI Z.
2016 Zawartość kwasów tłuszczowych w ceramice pochodzącej z pradziejowych i średniowiecznych grodzisk z zachodniej części ziem pruskich, AHe, t. 7, s. 173–209.
- KAŁUŻNA-CZAPLIŃSKA J., KOBYLŃSKA U., KOBYLŃSKI Z.
2013 Zawartość kwasów tłuszczowych w ceramice z grodzisk w Kamionce, Mozgowie i Borecznie w powiecie iławskim, AHe, t. 2, s. 457–466.

KOSTRZEWSKI B.

1948 Naczynie wczesnohistoryczne z Radzimia, w pow. obornickim z ornamentem postaci ludzkich, SLA, t. 1, s. 568–571.

KOWALCZYK A.

2017a Historia badań nad przemianami osadniczymi w Radzimiu i jego okolicy [w:] Radzim. Gród i wieś nad Wartą, red. A. Kowalczyk, M. Skoczyński, A.M. Wyrwa, Dziekanowice, BSL, t. XXXVI, seria A, t. 8, s. 72–78.

KOWALCZYK A.

2017b Podsumowanie [w:] Radzim. Gród i wieś nad Wartą, red. A. Kowalczyk, M. Skoczyński, A.M. Wyrwa, BSL, t. XXXVI, seria A, t. 8, Dziekanowice, s. 206–208.

KOWALCZYK A.

2017c Poziom 4 — osada [w:] Radzim. Gród i wieś nad Wartą, red. A. Kowalczyk, M. Skoczyński, A.M. Wyrwa, BSL, t. XXXVI, seria A, t. 8, Dziekanowice, s. 160–178.

KOWALCZYK A.

2017d Stratygrafia i poziomy osadnicze od prahistorii do czasów współczesnych [w:] Radzim. Gród i wieś nad Wartą, red. A. Kowalczyk, M. Skoczyński, A.M. Wyrwa, BSL, t. XXXVI, seria A, t. 8, Dziekanowice, s. 94–126.

KOWALCZYK A., PAPROCKI D.

2009 Historia badań oraz upowszechniania wiedzy o Radzimiu koło Obornik [w:] *Custodia Memoriae*. Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. XL lat istnienia (1969–2009), red. A.M. Wyrwa, BSL, t. XIV, seria A, t. 1, Lednica, s. 157–167.

LEPÓWNA B.

1968 Garncarstwo gdańskie w X–XIII wieku, Gdańsk.

ŁOSIŃSKI W., ROGOSZ R.

1983 Zasady klasyfikacji i schemat taksonomiczny ceramiki [w:] Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze zamkowe, red. E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, s. 202–226.

ŁOSIŃSKI W., ROGOSZ R.

1986 Metody synchronizacji warstw kulturowych wczesnośredniowiecznych obiektów wielowarstwowych na podstawie analizy ceramiki ze Szczecina [w:] Problemy chronologii ceramiki wczesnośredniowiecznej na Pomorzu Zachodnim, Warszawa, s. 9–50.

MALINOWSKA M.

1974 Badania na placu katedralnym w 1958–1959 r. [w:] Poznań we wczesnym średniowieczu, red. W. Hensel, J. Żak, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, t. 4, s. 7–46.

STANISŁAWSKI B.M.

2012 Garncarstwo wczesnośredniowiecznego Wolina, Wrocław.

WĘDZKI A.

1955 Radzim — zapomniany gród kasztelański nad Wartą, PZ, t. 11, z. 3/4, s. 565–583.

WĘDZKI A.

2008 Radzim, zapomniany gród nad Wartą po upływie pół wieku, SL, t. 9, s. 29–40.

Early medieval Radzim cooking pots

S u m m a r y

The article describes three early medieval vessels found on Ostrów Radzimski (Murowana Goślina municipality, Poznań county, Wielkopolskie voivodeship), including an early medieval vessel which depicts human figures, which is unique in Poland [KOSTRZEWSKI 1948].

The artefacts were moulded from pottery clay mixed with sand; then they were wholly thrown on a potter's wheel. At the bottoms of two pots an identical pottery mark was identified. The pots are of similar size; there are horizontal engraved grooves, which become more frequent towards the top parts of the vessels. The presence of two horizontal, parallel slats, cut diagonally, is a characteristic feature. It imitates the crinkle-cut ornament. On the basis of the observed technical and technological characteristics, as well as the morphological and stylistic characteristics, it can be assumed that the vessels were made by the same potter on the same potter's wheel [see KOWALCZYK 2017c: 166].

The artefacts, despite numerous similarities, slightly differ in terms of their dimensions. This results from the manufacturing technique — moulding, and then throwing on a potter's wheel. When the rich adornment on the vessels is taken into account, one can see the differences which stem from the potter's unconventional treatment of the surface of the pottery.

When considering the technical and technological characteristics as well as morphological and stylistic characteristics, the described vessels should be dated to the end of the 10th–11th century [see KOSTRZEWSKI 1948], maybe the D₂ stage according to Wojciech Dzieduszycki [1982: 111], that is, from the 10/11th century till the first half of the 11th century. They were probably used by the inhabitants of the Early Piast castle town on Ostrów Radzimski.

The vessels were probably made under the influence of West Pomeranian impacts.

otrzymano (received): 12.06.2018; zrecenzowano (revised): 31.08.2018; zaakceptowano (accepted): 15.05.2019

dr Andrzej Kowalczyk
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Pracownia Archeologiczna Ostrów Radzimski
ul. Poznańska 16
62-095 Murowana Goślina
e-mail: andrzej.kowalczyk@lednica.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-5065-4618>